

HERKE CSONGOR*

Az európai *ne bis in idem* elv érvényesülésének gyakorlati problémái hazánkban

Az európai *ne bis in idem* elv érvényesülésével kapcsolatosan számos tanulmány jelent meg az utóbbi évtizedekben Magyarországon¹. Azonban miközben a szerzők egységes álláspontot képviselnek a kérdésben – különösen amióta az elv beépült az Alaptörvénybe is –, a gyakorlatban a bíróságok még rendkívül nehezen (vagy egyáltalán nem) értelmezik, illetve alkalmazzák az elvet.

Az Alaptörvény XXVIII. cikkének (6) bekezdése egyértelműen fogalmaz a kérdésben: „A jogorvoslat törvényben meghatározott rendkívüli esetei kivételével senki nem vonható büntetőeljárás alá, és nem ítéltető el olyan bűncselekményért, amely miatt Magyarországon vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más államban törvénynek megfelelően már jogerősen felmentették vagy elítélték.”²

Ugyanígy ellenmondás-mentes a szabályozás abban az esetben, ha az Európai Unióról szóló szerződésben, illetve az Európai Unió működéséről szóló szerződésben foglalt szabályok szerint az Európai Unió Bíróságának előzetes döntéshozatali eljárását kezdeményezik. Ilyenkor ugyanis a hatályos Be. (1998. évi XIX. törvény) 266. § (1) bekezdés d) pontja alapján kötelező, nem mérlegelhető az eljárás felfüggesztése. (Az új Be., a 2017. évi XC. törvény 490. §-a már lehetővé teszi majd az erre vonatkozó indítvány elutasítását).

Jelen tanulmányban vizsgált ügyben a vádlott ellen elsőként Ausztriában indult büntetőeljárás. A Fővárosi Bíróság 29.Bk.916/2011/14. számú jogerős végzésével elismerte a Grazi Büntetőügyi Tartományi Bíróság 13.Hv.22/11b. sz. jogerős ítéletét, amelyben a vádlottat kábítószer kereskedelem miatt elítélték. Ebben az osztrák ügyben rendelték el

* egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem

¹ A tanulmányban részletesen feldolgozott műveken felül ilyen pl. JÁNOSI ANDREA: *A bűnüldözési célú adatkezelés és a ne bis in idem elv gyakorlati érvényesülésének összefüggései az Európai Unióban*. *Advocat* 2013. 1–4. pp., 27–34. pp.; KARSAI KRISZTINA: *A kétszeres eljárás alapvető tilalmának európai érvényessége*. *Ad futuram memoriam*. 2007. 85–101. pp.; LIGETI KATALIN – WIENER A. IMRE: *A büntető joghatóság gyakorlásának korlátai, különös tekintettel a korrupciós bűncselekményekre*. *ELTE Acta*. 42. köt. 2006. 101–119. pp.; WIENER A. IMRE: *A ne bis in idem elv érvényesítéséről*. *Büntetőjogi Kodifikáció* 2003/1–2, 62–68. pp.; WIENER A. IMRE: *A ne bis in idem elve a nemzetközi büntetőjogban*. *Jogtudományi Közlöny* 1990/7–8, 272–275. pp.

² Részletesen lásd KARSAI KRISZTINA: *A ne bis in idem alkotmányba iktatása: az Alaptörvény XXVIII. cikk (6) bekezdése*. in: BALOGH ELEMÉR (szerk.): *Számadás az Alaptörvényről: tanulmányok a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar oktatóinak tollából*. Budapest, 2016. 433–452. pp.

azt a házkutatást (illetve keresték meg a magyar hatóságokat a házkutatás fogatosítására), amelynek eredményeképpen megtalálták a vádlott magyarországi lakásán a hazai ügy tárgyát képező kábítószer, ami egyébként megegyezett azzal a kábítószerrel, amelyből a vádlott Ausztriában értékesített.

Az a magyar jog szerint sem kérdéses, hogy kábítószer kereskedelem esetén a még nem értékesített mennyiségre nem lehet elkövetni a kábítószer tartás bűncselekményét, hanem az beleolvad a kereskedelembe³.

Az 1/2007. sz. Büntető Jogegységi döntés IV. pontja szerint ugyanis a kereskedéssel elkövetés tényállásszerűségének értelmezéséhez a BH 1999/101. számú eseti döntés ad iránymutató szempontokat. Az ebben elvi élel kifejtettek szerint a kereskedéssel elkövetett kábítószerrel visszaélések a forgalomba hozatalnál tágabb elkövetési magatartások. Adás-vételek által valósulnak meg, haszonszerzésre irányulnak és magukba foglalnak minden olyan tevékenységet, amely elősegíti, hogy a kábítószer eljusson a viszonteladóhoz vagy a fogyasztóhoz. Az eseti döntés indokolása szerint, ha bizonyított a terjesztői célzat, és a befejezésre pl. azért nem volt módja a terheltnak, mert tettenérték, akkor a cselekménye kísérleti szakban maradt. Ezért e cselekmény a jelentős mennyiségű kábítószerre forgalomba hozattal elkövetett kábítószerrel visszaélés büntette kísérletének minősül (és nem tartásnak).

A Kúria (akkor még Legfelsőbb Bíróság) indokolása szerint a kábítószerrel kereskedőnek ismétlődően vásárolnia kell ahhoz, hogy a kábítószer tovább tudja értékesíteni. Ehhez képest a kábítószer kereskedés céljára történő megszerzése (megvétele) önmagában akkor is a kereskedés keretébe illeszkedő elkövetési magatartás, ha ahhoz többletmagatartás nem kapcsolódik. Ugyanis kábítószernek továbbértékesítés szándékával, kereskedelmi haszon realizálása céljából, vásárlás útján való megszerzése, valamint az így megvásárolt kábítószer további eladását megelőző tartása is a kereskedés fogalmába illeszkedő elkövetési magatartás. Tehát a kábítószernek kereskedés céljára történt megszerzése önmagában akkor is a kereskedés körébe tartozik, ha többletmagatartás nem kapcsolódik hozzá.

Ezt követően a magyar ügyben leginkább az volt kérdéses, hogy az, hogy a kábítószer-kereskedelmet Ausztriában jogerősen elbírálták, hogyan hat ki a szintén ennek keretében, Ausztriában eladni kívánt, de Magyarországon tartott és megtalált kábítószer büntetőjogi megítélésére. Már az elsőfokú bíróságnak alkalmaznia kellett volna a Be. 266. § (1) bekezdését, miszerint a bíróság az eljárást hivatalból vagy indítványra felfüggeszti (és nem felfüggesztheti!), ha az Európai Unióról szóló szerződésben, illetve az Európai Unió működéséről szóló szerződésben foglalt szabályok szerint az Európai Unió Bíróságának előzetes döntéshozatali eljárását kezdeményezi. E határozatban meghatározza azt a kérdést, amely az Európai Unió Bíróságának előzetes döntését igényli, valamint – a feltett kérdés megválaszolásához szükséges mértékben – ismerteti a tényállást és az érintett magyar jogszabályokat. A határozatot az Európai Unió Bíróságának, továbbá tájékoztatásul az igazságügyért felelős miniszternek is megküldi⁴.

³ BELOVICS ERVIN – NAGY FERENC – TÓTH MIHÁLY: *Büntetőjog 1. Általános rész.* Budapest, 2014.

⁴ PÁPAI TARR ÁGNES: *A ne bis in idem elv az Európai Bíróság gyakorlatában.* Miskolci Jogi Szemle 2007/2. 100–118. pp.; TARR ÁGNES: *Gondolatok a kétszeres eljárás tilalmáról az Európai Bíróság esetjoga kapcsán.* Collega 2006/2-3, 114–118. pp.

Ehhez képest az elsőfokú bíróság egy félmondattal elintézte, hogy a két ügynek semmi köze egymáshoz, holott az eljárás adataiból egyértelműen kiderül, hogy a magyarországi házkutatásra éppen az osztrák büntetőügyben született megkeresésre került sor.

Napjainkban a jogász társadalommal szemben alapvető elvárássá vált, hogy ismerje az Európai Bíróság döntéseit, hiszen az uniós joganyagot a gyakorlatban is alkalmazni kell. Uniós csatlakozásunkat követően hazánkat is érinti az a probléma, hogy a személyek szabad mozgása, a határok könnyebb átjárhatósága megkönnyítette a bűnelkövetők Európán belüli mozgását. Könnyen előfordulhat, hogy egy terhelttel szemben ugyanazért a bűncselekményért több tagállam területén is eljárás indul, ami történt jelen ügyben is. A kétszeres eljárás tilalma megakadályozza, hogy kétszer vagy esetleg többször, más-más bíróság is döntsön ugyanabban a kérdésben.

Fontos viszont meghatározni, hogy pontosan mi is az, ami az európai joggyakorlat szerint a kétszeres eljárás tilalmába ütközik. A *ne bis in idem* elve ugyanis nemcsak a jogerő problematikáját vetette fel, hanem több, a Bíróság elé került előzetes döntéshozatali eljárás központi kérdése az is, hogy az európai gyakorlat szerint mit tekinthetünk azonos cselekménynek.

A *ne bis in idem* elv nemzetközi szinten azt jelenti, hogy az államoknak egy másik állam által hozott határozatot el kell fogadniuk ítélt dologként. A *ne bis in idem* elv nemzetközi elismeréséről először az Európa Tanács égisze alatt megszületett jogsegélyegyezmények rendelkeztek. Ennek megfelelően például a Kiadatási Egyezmény a kiadatás megtagadásában realizálja az elv érvényesítését, ami azt jelenti, hogy egy adott állam megtagadja az olyan személy kiadatását, akivel szemben már jogerős határozatot hozott adott állam büntető hatósága. Az Európa tanácsi egyezmények mellett az Uniónak is vannak egyes bűncselekmény-fajtákat szabályozó egyezményei, amelyek szintén érvényesítik a *ne bis in idem* elvét (ld. Az Európai Közösség Pénzügyi Érdekeinek Védelméről szóló Egyezmény 7. cikk 1. bekezdését, vagy az Uniós Antikorrupciós Egyezmény 10. cikkét)⁵.

A 2000. december 7-én elfogadott Alapjogi Karta 50. cikke szerint pedig „nem lehet büntetőeljárást folytatni azzal szemben, vagy büntetést kiszabni arra a személyre, akit az Európai Unióban jogerősen felmentettek vagy elítéltek az adott bűncselekmény miatt.”

Az Unió jelenleg a *ne bis in idem* elvét a Schengeni Megállapodás alapján érvényesíti. Ezen szerződés végrehajtási egyezményének (SMVE) az 54. cikke a következőképpen rendelkezik: „az ellen a személy ellen, akinek a cselekményét a Szerződő Felek egyikében jogerősen elbírálták, ugyanazon cselekmény alapján nem lehet egy másik Szerződő Fél területén büntetőeljárást indítani, amennyiben elítélés esetén a büntetést már végrehajtották, végrehajtása folyamatban van, vagy az ítélet meghozatalának helye szerinti Szerződő fél jogszabályainak értelmében azt többé nem lehet végrehajtani.”

A Bíróság elé kerülő egyik eset a *ne bis in idem* köréből egy egyesített ügy volt, ahol a központi megválaszolandó kérdés úgy hangzott, hogy vajon kimeríti-e az ítélt dolog kategóriáját, ha egyik tagállamban, anélkül, hogy bíróság elé kerülne az ügy, az ügyész egy egyezség keretében, meghatározott pénzügyi összeg megfizetése mellett megszünteti az eljárást (ld. Gözütok ügy⁶). A fő kérdés az, hogy az SMVE 54. cikke alapján elvész-e a tagállamnak a büntetőeljárás lefolytatáshoz való joga, ha ugyanazon cselek-

⁵ Részletesen ld. PÁPAI TARR 2007, 100–118. pp.; TARR 2006, 114–118. pp.

⁶ PÁPAI TARR 2007, 100–118. pp.; TARR 2006, 114–118. pp.

mény kapcsán egy másik tagállam joga szerint ez a lehetőség megszűnt. Az ügyben ezt igennel válaszolták meg, ami alapján kimondható, hogy a büntetőjogban is vannak olyan elvek, amelyek anélkül, hogy jogharmonizációs kötelezettséget teremtenének, befolyásolják a büntetőjogot.

A *ne bis in idem* kapcsolatosan szintén nagy jelentőségű az Esbroeck ügy, amelynek kapcsán a Bíróság kimondta, hogy az azonos cselekmény nem függ sem az azonos jogtárgy védelemtől, sem az azonos minősítéstől, egyedüli meghatározó szempont a történeti tényállás, azaz az egymáshoz elválaszthatatlanul kötődő körülmények együttese⁷. Ezzel az ügygel kapcsolatosan a Bíróság éppen azt tárgyalta, hogy ugyanazon kábítószernek az egyik országban való tartása, onnan való kivitele és a másik országba történő behozatala ugyanazon cselekménynek minősül-e? A szabad mozgáshoz való jog gyakorlásával hozták összefüggésbe azt a jogot is, hogy a bűncselekmény elkövetője tudhassa: miután egy tagállamban jogerősen elítélték és a büntetését végrehajtották, illetve esetlegesen jogerősen felmentették, anélkül mozoghat a schengeni térségben, hogy attól kellene tartania, hogy más tagállam ugyanazon cselekménye miatt új eljárást indít ellene azon az alapon, hogy a másik tagállam a bűncselekményt másként minősítette. A Bíróság szerint az 54. cikk szóhasználatából egyértelmű, hogy az azonos cselekmény meghatározásánál nem irányadó a jogi minősítés, az „ugyanazon cselekmény” a történeti tényállásra utal⁸. A Bíróság mindezek alapján arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy az azonos cselekmény vonatkozásában egyedüli jelentősége „az egymáshoz elválaszthatatlanul kötődő konkrét körülmények együttesének” van⁹.

Az itt kifejtett igen bonyolult kérdéssel, amelynek vonzata mindenképpen az eljárás kötelező felfüggesztése kellett volna, hogy legyen a következménye, a vizsgált hazai ügyben az elsőfokú bíróság egyáltalán nem foglalkozott. Ennek megfelelően a védelem indítványa az volt, hogy mivel a kábítószer-kereskedelem miatt a terheltet Ausztriában jogerősen elítélték, az ehhez kapcsolódó tartási magatartás miatt a büntetőeljárást az Ítéletábla szüntesse meg. Ehhez képest a Pécsi Ítéletábla, mint másodfokú bíróság a Bf.II.60/2015. sz. ügyben lényegében nem változtatott az elsőfokú ítéleten, azaz nem tekintette az európai *ne bis in idem* elve sérelmének azt, ha az egyik tagállamban a terheltet elítélik ugyanazon kábítószer egy részének a kereskedelméért, egy másikban pedig a tartásáért. Legalábbis tartalmilag erre lehet következtetni a másodfokú döntésből, mert (ahogy a bevezetőben már említettem) a Pécsi Ítéletábla meglehetősen távolfartást mutatott a kérdéssel kapcsolatosan, azaz az indokolásban nem fejtette ki, hogy ez az ítélet miért nem ütközik az európai *ne bis in idem*nek a magyar Alaptörvényben is rögzített elvével¹⁰. Ezután a védelemnek nem maradhatna más választása, mint ugyanennél az ítéletáblánál a Be. 408. § 1) bekezdésének b) pontjára hivatkozva perújítási indítványt előterjeszteni¹¹ - a perújítás megengedhetőségéről való döntés ugyanakkor borítékolható.

⁷ PÁPAI TARR 2007, 100–118. pp.; TARR 2006, 114–118. pp.

⁸ Szintén nagy jelentőséggel bír a témában az Akerberg Fransson-ügy, de ennek elemzésétől itt eltekintünk. Ld. VARGA ZSÓFIA: *Az Európai Bíróság ítélete az Akerberg Fransson-ügyben. A ne bis in idem mint az EU Alapjogi Karta és az EJEE által biztosított elv. Jogesetek Magyarázata* 2013/4. 68–78. pp.

⁹ PÁPAI TARR 2007, 100–118. pp.; TARR 2006, 114–118. pp.

¹⁰ NAGY FERENC: *Törvényességi, büntetőjogi normák Európa egyes alkotmányjaiban. Jogtudományi Közöny* 2015/12, 561–569. pp.

¹¹ ELEK BALÁZS: *A jogerő a büntetőeljárásban*. Debrecen, 2012. 316. p.

Az már egy egészen más kérdés – és valószínűleg előbb-utóbb ez is a kutatások tárgya lesz –, hogy az egyes tagállamokban ugyanazon jogi tárgyat sértő bűncselekményeknek hogyan lehet annyira eltérő a tárgyi súlya. Meglehetősen aránytalan ugyanis, hogy Ausztriában ugyanazon hatóanyag-tartalmú kábítószer kereskedelméért kettő év szabadságvesztés büntetést kapott jogerősen a terhelt, míg Magyarországon a tartásért ennek több mint háromszorosát¹².

¹² A büntetőjogi megítélés nemzetközi vonatkozásairól több tanulmányt jelentetett meg Nagy Ferenc. Itt kell kiemelni az alábbiakat: NAGY FERENC: *A büntetőjog legújabb változásairól - nemzetközi kitekintés alapján*. Szabó András- emlékkönyv, 1998. 191–201. pp.; NAGY FERENC: *Az európai büntetőjog fejlődési irányairól és jogállami alapjairól*. Európai Jog 2002/4, 3–8. pp.; NAGY FERENC: *Az európai büntetőjog fogalmáról*. Európai Jog 2001/1, 5–7. pp.